

U Medvídků

A všichni básníci oči vyvrácené
budou se dívat černě na to bílé
budou se dívat bíle na to černé
Můj bratře slovo můj bratře řeč
oklamávat obelhávat věrně
I mateřštinu vyplivnou i matčinu
vychrchat všechnu lidskou řeč
nebude-li lidská – i češtinu

Ladislav Dvořák, ze sbírky Kainův útěk

Když jsem v minulé kapitole svou mimoškolní činnost označila jako „promarňování“, měla jsem při tom na mysli i úvahy a myšlenky, které ke konci okupace, v tom náhlém probuzení veřejného života, hýbaly, ne-li přímo cloumaly, také mou hlavou: nejen co udělám po maturitě – v tom jsem měla jasno, bude to filosofická fakulta –, ale hlavně, co udělám v budoucí svobodě sama se sebou, kam se postavím, nebo spíš *za co* se postavím, co bude to nejlepší, nejsprávnější. A při své naprosté ještě naivitě a politické a vůbec myšlenkové nevzdělanosti (nevzpomínám si, že by nám byly hodiny filosofie v poslední třídě gymnázia přinesly po této stránce něco užitečného, ale možná mi tehdy jen chyběla určitá tykadla) jsem samozřejmě volila to, co se nejsnáze a také nejtíravěji a nejrafinovaněji nabízelo: komunismus přivážený na sovětských tancích. Předzvěstí tohoto mého zbrklého kroku byly hodiny ruštiny, na které jsem začala chodit v posledním roce proktorátu. Učitel, k němuž jsem potají docházela, se jmenoval Baranov a vzhledem k věku to dost možná byl bývalý bělogvardějec, nebo alespoň přímý potomek Rusů, kteří měli s „novým náboženstvím“ už nějakou zkušenost. Byl by mě mohl možná trochu poučit, ale nejspíš byl opatrný, a tak mě bohužel naučil jen azbuku a trochu ruské gramatiky. Do dnů revoluce jsem tedy vstupovala už v rozpoložení, které jen čekalo, až bude moci dostat konkrétnější podobu.

Po pátku 4. května, kdy se po celé Praze strhávaly německé nápisy, běžel v sobotu ráno městem jeden radostný hlas, že Pátova americká armáda je u Plzně a že „... do poledne je máme tady!“ Tahle uklidňující představa zřejmě rodiče přiměla k tomu, že mě hned ráno vyslali – nevím už proč, nejspíš jen s nějakým vzkazem – k tetě a strýčkovi do Strašnic. Jezdila k nim od nás z Holešovic přímá linka, trojka, tehdy ještě přes Václavské náměstí. Když jsem se pak k polednímu stejnou linkou vracela, náměstí bylo podivně prázdné a tiché, nikde ani človíčka. Netušila jsem, že mezitím došlo ke zvratu: Praha nebude vítat Američany, ale musí počkat na Rusy, to měli být ti praví spasitelé. Rusové ovšem teprve přijížděli od Berlína, a tak vznikla několikadenní časová mezera, v níž naplno propuklo povstání a střety s Němci a skupinami SS, kteří se usilovně hleděli probojovat k Američanům, ale také se mstít za porážku. Naše tramvaj projela centrem patrně jako poslední, byl to právě ten okamžik, kdy Němci po prvním střetu s povstalcí náměstí vyklidili a měli je na chvíli pod kontrolou. Proto to prázdné a tiché. V dalších ulicích, v Revoluční, na nábřeží, na budově bývalé Dělnické úrazové pojišťovny (dnes radnice pro Prahu 7) a na letenské Bělského třídě jsem pak viděla vyskakovat na domech první československé vlajky a domů jsem dojela ve chvíli, kdy už Československý rozhlas volal o pomoc. Doma byla jen sestra s maminkou, brzy nato sice přispěchal z práce – patrně už pěšky – i otec, ale hned zase odešel, zdali k rozhlasu, nebo někam jinam, nevím, v dalším trochu hektic-

kém dění na to pak už nepřišla řeč. V první chvíli po příchodu domů mě zarazilo sestřino hluboké rozrušení, myslela jsem, že ji tak vykolejil boj o rozhlas, ale bylo to, jak v té chvilkové úzkosti přiznala, kromě toho ještě něco jiného: strach z Rusů, zarostlých, divošských barbarů z východní tundry, jak nám je za války zobrazovaly plakáty německé propagandy a Ligy proti bolševismu. Mně, už nachystané jen jen tomu stalinskému přívalu pravého lidství a spravedlnosti otevřít náruč dokořán, připadala taková reakce jako něco zcela nečekaného a iracionálního: má bystrá, nadaná a vždycky rozumně uvažující sestra uvěřila německé demagogii! Napětí té zvláštní chvíle – kdy se ve skutečnosti setkaly dvě naivity – se nicméně rychle rozplynulo v dalším dění. Z centra města i od nedalekého trojského mostu (pozdějšího proslulého mostu Barikádníků) se začala ozývat střelba, v ulici kousek od elektrárny vyrostla barikáda. Trochu jsme s Milenou při její stavbě pomáhaly, potom jsme barikádníkům spolu se sousedkami z domu přinášely jídlo a pití (tak trochu romanticky, zdálo se mi tenkrát, žádný boj v těch místech neprobíhal a muži na barikádě pocházeli z blízkého okolí, takže by se byli mohli dojít najíst klidně domů). Další dny už to ale na legraci nevypadalo. Z trojského kopce mířila na Holešovice děla, náš dům stál přímo na ráně, a tak poté, co stržil nějaké zásahy – zůstaly po nich nahoře ve zdi dvě pořádné díry –, se všichni nájemníci sběhli k nám dolů a poslední dva dny, vlastně už po uzavření míru, jsme strávili pohromadě, v noci každý uložený, kam se dalo. Od mostu a z centra přicházely poplašné zprávy o hořící radnici, postupu německých jednotek a o srocování esesmanů, nakonec pak o příjezdu Rusů. Vzpomínám si, že se tehdy mezi námi v domě vyskytovala i jakási dvojice ještě dost mladých lidí, které jsem předtím nikdy neviděla. Říkali myslím, že jsou Rakušané. Muž a žena, kteří lapali každou zprávu o situaci s ještě větším napětím než ostatní, jako kdyby se cítili v jakémsi speciálním ohrožení. Od středy 9. května, kdy jsme konečně zas vyšli z domu ven, už jsem je neviděla, myslím, že se z domu vytratili. Ulice se však v prvních chvílích ukázala jako stále ještě nebezpečná: na střeše našeho domu zůstal schovaný nějaký zfanatizovaný nešťastník od Hitlerjugend a střílel po každém, kdo se venku objevil. Hledal se nějaký muž s dobrou střeleckou muškou, který by ze střechy elektrárny, vyšší než náš dům, střelce zahnal nebo zneškodnil. Odkud se objevila puška, nevím, ale objevil se také tatínek – kde byl po těch předchozích pět dní, si nedokážu vybavit –, a pak jsem ho viděla vztyčeného na protější střeše, s namířenou puškou, jak se chystá vystřelit. Naštěstí už neměl na koho, chlapec zmizel a už se pak neobjevil. Otec se však skoro vzápětí ocitl v bizarní situaci, která nemusela dobře dopadnout. Bylo to ještě v tom počátečním chaosu, snad druhý den po osvobození Prahy; stály jsme s maminkou a jednou sousedkou před domem, z něhož právě vyšel i tatínek, a vtom se zpoza rohu vynořili dva mládenci s páskami RG na rukávech –

příslušníci spontánně vzniklé takzvané revoluční gardy (jež si ale brzy získala přezdívku „rabovací“), skočili k otci se slovy „To je on, tak jdeme!“, a nebyt sousedky, jež se před něj vrhla s roztaženými pažemi a voláním „Nechte ho, to je náš člověk!“, byli by ho odvedli a bůhví, v jaké skupině německých zajatců se mohl octnout. Horlivost samozvaných „gardistů“ způsobil jeho starý kožený šoféřský plášť, v němž celou válku chodil do práce, aby ušetřil svůj jediný pěkný svrchník. Plášť mohl trochu připomínat kožené kabáty esesmanů. Skupiny podobně pochytaných německých „zajatců“ bylo pak v dalších dnech možné tu a tam v ulicích spatřit, hlavně ale ženy, manželky či vdovy po německých vojácích. Sama jsem je tak zahlédla jen jednou: s oholenými hlavami pomalovanými hákovými kříži, spoutané provazem do jednoho hloučku a poháněné bičem muže v civilu, českého „mstitele“. Dalším podobným obrázkům jsem se pak už vždycky zdálky vyhнула. Ale nijak zvlášť radostný nebyl ve skutečnosti ani pohled na tanky s osvoboditeli, ruskými vojáky kalmyckého typu, které jsme v našich končinách spatřili jako první. Zaprášení, nevyspalí, strnule nehybní na svých válečných strojích, ve tvářích a šikmých škvírkách očí výraz otupení z dlouhé cesty od Berlína i zřejmě ze všeho ostatního, co měli za sebou, působili podivně nečekaně, jaksí cizorodě a nepřilíš důvěryhodně. Ale ne přímo nebezpečně a Mileninovy obavy se opravdu také rychle rozplynuly. (I když bát se věru bylo čeho, ale tak daleko tenkrát asi dokázaly uvažovat jen ty nejchytřejší a lépe poučené hlavy.) Urostlí osvoboditelé ve vojenských rubaškách, zasypávaní květinami a tančící při harmonice – to všechno se také odehrávalo, ale spíš až v dalších dnech, a hlavně ovšem před kamerami. Běžné vojáky nebylo tenkrát v ulicích celkem příliš vidět, drželi se u svých tanků a posléze v kasárnách. Říkalo se, že mají ve městech velice přísný režim. Pověst, která je předcházela (proslulé „davaj časy“, ale i horší věci), se v Praze mýslím tolik neprojevila.

Do dnů téhle poválečné euforie – osvobodivého vydechnutí velmi podobného pozdějšímu nezapomenutelnému momentu z roku 89, kdy definitivně odstoupila komunistická vláda – se mi ještě řadí návrat prezidenta Beneše z Londýna a někdy v létě pak vítání našich letců, příslušníků RAF, hrdinů v modrých uniformách a tmavočervených baretech. Na prezidentovo otevřené auto, v němž spolu s manželkou Hanou projížděl cestou na Hrad pražským centrem, jsme tenkrát v květnu s Andulou čekaly v první řadě davu u kavárny Slavia naproti Národnímu divadlu. Jaro bylo v plném proudu (rozpuklo se, skutečně už s květy šeříků, neobvykle rychle během těch pěti revolučních dnů) a několik hodin čekání na prudkém slunci nakonec vykonalo své a já se najednou probírala z mdloby ve stinném vchodu do kavárny Parnas za rohem na nábřeží, nad sebou Andulu a tváře několika dalších dobrodinců, kteří mě tam pomohli odnést. Naštěstí byli tak dobrosrdeční, že nám vzápětí znovu uvol-

nili naše perně vysloužená místa v první linii, takže zamávat prezidentovi jsme ještě stihly.

Vzpomínka na následující měsíce do květnových voleb v roce 46 mi splývá v jednu jedinou hektickou řadu průvodů, manifestací, emocí, hesel, pochodování po Václavském náměstí za útočného pokřikování do řad druhé, národně socialistické mládeže, pochodující v protisměru. My dvě s Annou jsme samozřejmě nelenily vstoupit do právě založeného Svazu české mládeže (SČM) a postavit se do čela školní svazácké buňky. V té funkci jsme pak v létě ještě s několika spolužačkami ze septimy odjely na první letní brigádu do podkrkonošského Horního Lánova. Okusily jsme tam něco z polních prací, ale také něco obav z rychlého spřátelení našich kvartánek, které jsme tam měly na starosti, s poblíž usídlenými brigádníky z jedné pražské reálky. Brzy jsme však nabyly pocit, že můžeme odpovědnost složit trochu na rodiče, kteří tam za nimi začali příjíždět. Někteří, k našemu podivu, s velkými kufry. Kromě polní sklizně probíhal totiž už také soupis majetků v domech, vilách a chalupách opuštěných po nedávném odsunu německých obyvatel. My s Andulou jsme u toho pod vedením člověka s titulem „národní správce“ někdy pomáhaly jako písařky, protože obě jsme uměly trochu psát na stroji. Vstupovat do těch opuštěných prostor, místností s nábytkem, skříněmi a policemi jen zčásti vyprázdněnými, v zásuvkách s různými drobnostmi po lidech, kteří tam ještě nedávno žili, někdy i s fotografiemi, o nichž jsme nevěděly, jsou-li na nich oni sami, nebo jen nějaké i pro ně už bezvýznamné, a proto tam zanechané tváře z jejich minulosti – byl to zvláštní pocit. Přes všechnu naši tehdejší nevědomost, neschopnost vidět věci vlastníma očima, ba dokonce klidnou jistotu, že všechno je, jak má být, jsem se přece jen nemohla zbavit pocitu jakési ošklivé nepatříčnosti.

Po návratu do Prahy pro nás pokračovala ona už zmíněná horečná aktivita, manifestování, schůzování (zatím jen v rámci SČM), takže příprava na maturitu šla víceméně stranou. A nezapomínaly jsme samozřejmě ani na divadlo, obzvláště já ne, protože tehdy už se mi v hlavě jasně rýsovala myšlenka, že právě divadlo bude tématem mého příštího studia na fakultě. Tedy studia čistě teoretického, protože pomýšlení na herectví, které mě v předchozích letech možná někdy trochu pokoušelo, naštěstí vzalo za své hned při první příležitosti, kdy jsem měla možnost si uvědomit, že recitovat verše a pohybovat se na jevišti jsou dvě velmi různé věci. Ze spousty poválečných divadelních zážitků mi asi už navždycky zůstane v paměti představení obnovené Pěsti na oko, kdy jsem jedinkrát v životě zažila na jevišti vedle Wericha i jeho druhou (podle mne první) polovinu, krásného, inteligentního, vtipného a herecky skvělého Voskovce, který se tehdy „zkusmo“ vrátil na krátký čas z Ameriky. Stačil tu ještě uvést – původně myslím na jevišti karlínského divadla – pro mne rovněž nezapomenutel-

ný irsko-americký muzikál Divotvorný hrnec (Finian's Rainbow) s Werichem jako vodníkem Čochtanem a Soňou Červenou, krásně zpívající song s refrémem „Jápak je dnes u nás doma“. Na tuhle píseň jsem si později mnohokrát vzpomněla a podivovala se, kam se tehdy tak naráz vytratila z veřejného života ta skvělá zpěvačka. Že se z ní mezitím stala na Západě operní diva značné velikosti, se ukázalo pro většinu českého národa až po listopadové revoluci. Třetím velkým zážitkem byl návrat E. F. Buriana a několik jeho těsně poválečných představení v obnoveném Děčku: zvláštní, zkušeností koncentračního tábora silně poznamenaný Shakespearův Romeo a Julie, představení lidových her Láska, vzdor a smrt, navazující na předválečnou Lidovou suitu, a Hrubínova horoucně vlastenecká – a dnes bych řekla i naivně přitakávající tehdy panujícím trendu a při vši krásné metaforice dost kýčovitá – Jobova noc v jevištním provedení Burianova fascinujícího voice-bandu. „Kolikrát vlast, když tma ji štvála / řemínky řek si rozvázala / a bosa šlápla do krve“ – slyším to jako dnes, ten rytmický a v posledním verši náhle zrychlený a poklesnuvší souzvuk hlasů. A Krejčovo solitérní a magické „Majakovský“, pronesené jako tečka za verši „A všichni, všichni jsou tu básníci...“ Ano, také se v té básni o záchraně staré, zbláčené země novou zemí z Východu, napsané přímo pro Buriana a s očividně velkým smyslem pro efekt, zpívalo: „A zatím v dálce nesou lidé krásní / nelidskou tíhu šesté pevniny / s kaťuškou tančí, automatem básní...“ Ach, toho nadšení... K Burianovi jsme měly s Andulou díky jejímu bratrovi volný vstup a Jobovu noc jsme vyslechly dobře pětkrát. Ale brzy se nám tam cesta otevřela i jinak. Hned po válce byl obnoven bývalý Svaz přátel divadla EFB, a ten se brzy rozšířil o studentskou sekci, kterou nějaký čas vedla čtveřice Pavel Kohout, Karel Kyncl, Anna Hrubínová a já. Pan Burian někdy po představeních přicházel za námi do předsálí, kde jsme čekali u některého stolku. Jeho malá postava s výraznou tváří, velkýma očima, mohutným nosem a černým knírem vyzařovala takovou energii a pro mne byla tak magická, že mne to doslova paralyzovalo, takže ve zmíněné čtveřici jsem se příliš neuplatňovala. Obvykle zamířil nejdřív k baru, dal si něco k pití a pak přisedl k nám. Jeho zájem o nás a studentské publikum směřoval především k tomu, objevit v někom z mladých tvůrčí schopnost a podnítit vznik nové hry, jež by v duchu levicové ideologie reflektovala současný poválečný svět. V tom smyslu ho z nás čtyř později jako jediný uspokojil Pavel Kohout, i když už na jiné scéně. Ale jednoho dobrého autora měl EFB ve skutečnosti už tehdy skoro na dosah, protože brzy nato nastoupil do Děčka jako lektor čerstvý maturant Josef Topol, jak jsem se od něho samého po mnoha letech dověděla, když jsme se při nějakém vzpomínání svorně shodli v nostalgickém obdivu k Burianově jevištní i osobní magii. (Právě u Buriana měla myslím pak premiéru i první Topolova hra Půlnoční vítr.)